

ELS BOSCOS DE LES GAVARRES

SANT CRISTÒFOL DEL BOSC

ELS BOSCOS DE LES GAVARRES ITINERARI PER SANT CRISTÒFOL DEL BOSC

Aquest itinerari és molt representatiu dels diferents tipus de boscos que podem trobar a les Gavarres: alzinars, suredes, pinedes, castanyedes i boscos de ribera. Els límits entre uns i altres no són precisos sinó graduals i sovint barrejats a causa del grau d'intervenció humana, de l'orientació geogràfica, de la disponibilitat d'aigua, de la qualitat del sòl i d'altres factors que donen l'aspecte actual del paisatge de les Gavarres. Però si hi ha un element natural que destaquï en aquest itinerari és el bosc de ribera associat al riu Bugantó, tant per la seva qualitat natural com per les possibilitats didàctiques que ofereix.

D'especial interès és també l'ermita de Sant Cristòfol del Bosc (espai felicitament recuperat pel municipi de Llambilles) i que, al situar-se en un turó elevat, ofereix una vegetació diferent a l'existent a la riera Bugantó. Això es deu a que a les Gavarres la vegetació més humida i exuberant es refugia en els fondals, resseguint la xarxa hidrogràfica, mentre que en els cimals i les parts altes, sotmeses a l'acció del vent i amb sòls molt migrats, la vegetació és més escarransida i adaptada a suportar la sequedat.

Aquest contrast entre bosc humit i bosc sec és molt patent en aquest itinerari. Hi ha una altre factor que també és apreciable: l'orientació geogràfica. Tot i que la seva presència és residual els pocs castanyers presents a la zona estan en zones orientades al nord, a l'obaga de les muntanyes, més frescals que no pas els vessants orientats al sud.

Actualment els boscos de les Gavarres ocupen molta més extensió que antigament. Això es conseqüència de que, fins a final del segle XIX i bona part del segle XX, la principal font de combustible era el mateix bosc. La llenya o el carbó vegetal (originat a partir de la cuita de la llenya) eren emprats per escalfar les llars, coure els aliments i alimentar els forns de tota mena d'aplicacions artesanes i industrials. I a més, fins fa pocs anys, els arbres eren els que proporcionaven la primera matèria per a les estructures dels edificis i la construcció de vaixells. En el moment que el petroli i els seus derivats han substituït el bosc com a combustible, aquest ha deixat d'explotar-se, i s'ha pogut expandir notòriament.

Avui, el terme Gavarres s'associa a bosc perquè és l'element dominant d'aquestes muntanyes. Però no sempre ha estat així. Durant centenars d'anys aquest massís ha estat sotmès a una forta activitat forestal i agrícola que es va traduir en un paisatge molt més esclarissat que l'actual.

L'entrada del petroli en el mercat va comportar la pèrdua progressiva del valor dels combustibles forestals, i de retruc, una davallada de l'activitat de la gent que vivia del bosc i dels oficis associats a l'aprofitament dels productes forestals.

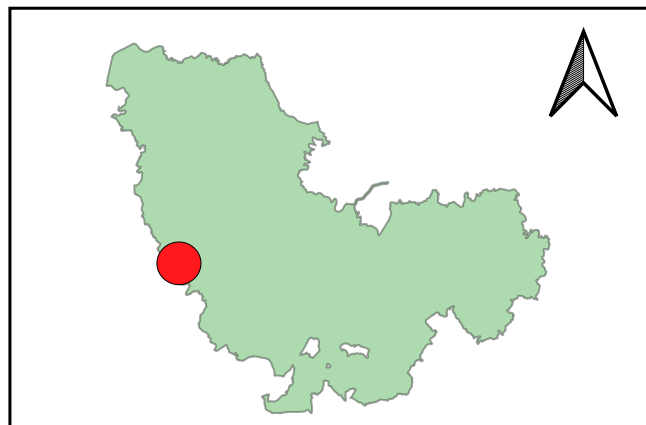

MAPA DE L'ITINERARI Sant Cristòfol del Bosc

Llambilles

Recorregut total: 7 Km

Desnivell: 75 m

0 250 500 m

Digitalització de rutes en l'àmbit de les Gavarres
Autor Original: Jordi Vicens Perpinyà - 2004
Digitalització i revisió: Jaume Mató Suquet - 2023

Llegenda

- ◆ POI Itinerari 1 - Sant Cristòfol del Bosc
- Itinerari 1 - Sant Cristòfol del Bosc

■ Espai PEIN Gavarres

Ortofoto de Catalunya 1:2.500 vigent

Monells, 19 d'Abril de 2023.

Consorci
Gavarres

L'ITINERARI

Iniciem el recorregut al pàrquing asfaltat que accedeix al cementiri de Llambilles. És una zona envoltada de boscos d'alzines sureres, pins, alzines, roures i arbustos com l'estepa borrera, l'argelaga i el bruc. El substrat geològic està constituït per esquistos, una roca metamòrfica típica de les Gavarres.

Seguim el camí asfaltat que ens indica cap a l'ermita de Sant Cristòfol del Bosc. El sotabosc està esclarissat per l'acció humana per tal de prevenir els incendis forestals.

La pista asfaltada travessa per sobre d'una torrentera que continua pel marge esquerra del camí en direcció descendent i s'eixampla de seguida. Podem observar la diferència entre un bosc net (esclarissat amb poc sotabosc) i un bosc brut (dens amb molts arbustos) i que els suros (alzines sureres) no s'han pelat des de fa força anys.

Aviat advertirem, en el marge esquerra del camí, com la torrentera es troba amb el riu Bugantó i una mica més endavant veurem un pont elevat de vianants i en no gaire bon estat que travessa la riera cap a una zona de conreu. Semblaria que no s'utilitza ja que més endavant hi ha un passallís que creua la riera cap a la mateixa zona de conreu (un camp de perers amb regadiu).

El bosc de ribera del riu Bugantó

El riu Bugantó neix a prop de Sant Mateu de Montnegre i aporta les seves aigües al riu Onyar. Està resseguit en el seu traçat per un magnífic bosc de ribera amb arbres tant diversos com: freixes, verns, aurons, pollanques, plàtans, oms, robínies, lledoners i algun que altre grèvol. La majoria d'aquests arbres són de fulla caduca a diferència de la majoria d'arbres de les Gavarres que són de fulla perenne.

Quan el Bugantó porta aigua, especialment durant la primavera avançada, és un bon moment per estudiar la fauna aquàtica que viu dins les aigües del riu. La gran quantitat de còdols que hi ha a la llera facilita el refugi a espècies efímeres, cargols d'aigua, tricòpters, larves d'amfibis, etc.

El riu és un sistema molt canviant: tant pot portar molta aigua com estar completament sec. En els marges de la llera es poden observar les acumulacions de llenya transportades per les crescudes del riu i això ens dona una idea de fins on van arribar les aigües a la darrera crescuda.

Abans d'arribar a la bifurcació que inicia el camí pròpiament de Sant Cristòfol podem albirar a la nostra dreta els vestigis d'un antic molí fariner que aprofitava la força de l'aigua per moure les moles de pedra per on el blat s'esmicolava i esdevenia farina.

Travessem el riu Bugantó i ens dirigim cap a l'ermita de Sant Cristòfol, pel corriol senyalitzat per un pal indicador. La pista asfaltada que deixem a la nostra esquerra i que passa pel costat d'una casa també porta a l'ermita però és la utilitzada pels cotxes per accedir-hi. Nosaltres la resseguirem a la tornada.

La fauna que viu al Bugantó

L'aigua d'un riu o riera té molta importància perquè és el mitjà on viuen i creixen gran quantitat de bestioles del bosc. Molts insectes (mosquits, libèl·lules, efímeres, etc.) i amfibis passen la seva vida juvenil a dins l'aigua; altres, com els peixos i els cargols d'aigua hi viuen sempre, mentre que molts ocells i mamífers s'hi acosten per beure o caçar. Vet aquí l'autèntic valor de l'aigua de les rieres!

Seguim pel sender que es força planer i que corre paral·lel a la riera Bugantó, aigües avall ens trobarem amb una gran plàtan amb molts rebrots que neixen d'una gran soca al costat del marge esquerra de la riera.

El corriol arriba al punt on es troben la riera que ve de la font de Sant Cristòfol amb el Bugantó, pocs metres després del plataner. Travessem la riera de la font i ara el camí segueix paral·lel a aquesta riera. La humitat que dona la frescor de l'aigua afavoreix la presència de falgueres i molses a qualsevol època de l'any.

El bosc està presidit per arbres com els suros, els roures i els pins. D'aquest últims podem diferenciar el pinastre del pi pinyer.

El camí és molt agradable amb pins força alts, la qual cosa és aprofitada per les hores que s'enfilen pels troncs i poder captar la llum del sol. Passarem per sota el filat elèctric de la controvertida línia de les Gavarres. En el recorregut per aquest corriol podrem contemplar plantes ben diverses: falgueres, arbustos (aranyoners, brucs, arboços) i pins molt alts (pinastres i pins pinyers). Hi haurà un moment (ens hi hem de fixar), que passarem per sota un pi blanc molt alt de dues branques molt llargues amb poques fulles i força pinyes petites.

El pi pinyer, el pinastre i el pi blanc

El pi pinyer o pi de llei, com es veu a la imatge, presenta la capçada arrodonida en forma de parasol i les pinyes també són arrodonides i amb pinyons comestibles. El pinastre presenta una capçada allargada amb moltes pinyes grosses de forma cònica i el pi blanc presenta una capçada irregular d'un color més pàl·lid que les altres dues espècies i una gran quantitat de pinyes menudes.

El corriol es bifurca en dos ramals, però tant se val el camí que agafem, perquè tots arriben allà mateix: a la font de Sant Cristòfol del Bosc.

La font de Sant Cristòfol del Bosc

En aquest paratge podem observar una bona representació de plantes típiques de bosc de ribera: equisets (cues de cavall), marfull, verns, freixes, falgueres, heures, galzerans, pollanques, avellaners, sanguinyol, grèvol, arítjol, carex. La presència de suros i alzines ens permet veure les diferències entre aquests dos arbres tan semblants: la diferència està en l'escorça (podrem veure alguns suros pelats).

L'aigua de la font és una mica ferruginosa i brolla a través d'una falla que separa els esquistos dels granits.

El recinte de la font està ben condicionat amb un banc . L'aixeta permet estalviar aigua i només raja quan es prem el botó.

A davant de la font (a l'altra costat de la riera) hi ha un conreu de secà. Per arribar a l'ermita hem de continuar pel camí del costat del camp de conreu (no hem d'agafar el camí que surt del mateix vessant de la font!).

De seguida passarem pel costat d'una alzina i un pollancre de mida monumental a tocar el rierol. El sender segueix un bon tros aigües amunt la riera de la font. Podrem advertir un petit aflorament de roca granítica, la descomposició química de la qual dona lloc al sauló, una sorra grollera.

Finalment arribarem a una cruïlla amb un pal de senyalització vertical que ens indica la ruta que hem d'agafar per arribar a l'ermita. Pugem per una pista de terra ampla i observarem a la nostra esquerra una pineda esclarissada, el que tècnicament

s'anomena una brolla amb pins perquè l'element característic és la brolla, un conjunt de plantes arbustives (aladern de fulla estreta, arboç, estepa negra, cap d'ase, bruc, gatosa, etc.) acompanyades de pins (en aquest cas de pi pinyer).

Si ens hi fixem bé veurem que, de la pista que trepitgem, surt un corriol que s'enfila recta cap un turonet. Sobre aquest turonet hi ha un dipòsit d'aigua. La seva finalitat és acumular i reservar aigua per subministrar-la als vehicles terrestres i/o als helicòpters dels bombers per a l'extinció de possibles incendis forestals. Opcionalment podem visitar aquest dipòsit pel corriol que s'enfila i retornar a la pista per una altre sender que surt del turó del dipòsit.

Pel que portem de recorregut ja ens adonarem d'un fet ben palès: a les Gavarres els boscos de les zones enlairades són més secs que els de les zones enfonsades.

Abans d'arribar a l'ermita deixarem a mà dreta una barraca de nova construcció.

L'ermita de Sant Cristòfol del Bosc

És el punt més enlairat del nostra recorregut (200 m). Es tracta d'una ermita situada sobre un turonet i envoltada de suros i pins. Una mica més enllà domina la sureda amb molts arboços, servers, ginestes i xuclamels. L'espai de l'ermita conté múltiples panells informatius de l'entorn i pràctiques que es realitzaven a les Gavarres com la pela del suro.

Ens pot cridar l'atenció la presència d'un arbre sec amb una placa que porta la següent inscripció: *Aquest roure centenari fou escut protector dels amics de l'ermita. Sant Cristòfol, gardeu-nos sempre. Llambilles, 27 de juliol 1996.* Aquest epígraf té el seu origen a la tarda del dissabte 27 de juliol de 1996: es celebrava un casament i durant l'estona que un grup nombrós de persones estava a l'exterior de l'ermita, una tempesta s'aproximà a les Gavarres i, de sobte, un llamp va caure sobre el roure esmentat amb un gran espetec, esberlant-ne una part i causant un gran ensurt als assistents. Per sort o per la influència divina de Sant Cristòfol ningú va prendre mal a excepció del pobre roure que es va assecar. En homenatge al roure i a l'ermita es va instal·lar la placa que recorda aquest fet.

El roure sec també ens pot ajudar per orientar-nos ja que els líquens sempre s'acumulen a la part del tronc que mira en direcció nord. Un altre element de referència que també ens pot ajudar a orientar-nos és la situació de l'absis de l'església, perquè les ermites romàniques situaven generalment l'absis en direcció a l'est.

Continuarem la ruta tot resseguint el muret de pedra que surt de prop de l'ermita en direcció oest cap a la pista de terra transitable per vehicles i que passa pel costat d'un portal de ferro d'una casa i a prop d'un gran xiprer. Ens queden 1.600 metres per tornar al punt de sortida.

El camí de tornada ve de baixada. El bosc és presidit per la sureda i en una corba propera del camí hi ha un parell de sureres força grans i permet observar el tall de pelada de la darrera vegada que es va arrancar l'escorça de suro.

De tant en tant, al marge esquerre del camí, apareixen trams de paret seca amb roca de la zona: els esquistos. També es veu algun castanyer (alguns estan morts), pinastres i força molsa, amb falgueres afavorides per l'orientació nord del camí (comproveu-ho amb la brúixola).

Trobem una bifurcació, però seguim per la pista més ample. El camí continua baixant i el pi pinyer és fa molt abundant, tot i la presència de roures, sureres, alzines, brucs i arboços.

Si ens hi fixem podrem descobrir una quarta espècie de pi poc freqüent a les Gavarres a causa del seu origen forani, poc adaptat al terreny d'aquestes muntanyes però que es va plantar en el seu moment: es tracta de la pinassa (*Pinus nigra*). Aquest pi es caracteritza per les plaques de la seva escorça i per tenir pinyes petites i en no gaire quantitat. Tot i això les espècies de pins més abundants a la zona són el pi pinyer i el pinastre.

Abans de retrobar-nos amb el riu Bugantó passarem per un tram que anteriorment era un bosc de castanyers, a dia d'avui aquesta castanyeda està en regressió, i els pocs castanyers que hi queden estan afectats per el xancre i la tinta, paràsits que malmeten l'arbre.

La castanyeda

Els castanyers són arbres caducifolis de fulla llarga i aspecte vigorós. Són més coneguts pels seus fruits, les castanyes, que no pas per la seva estampa. A les Gavarres és un arbre escàs agrupat en clapes o petites extensions dels vessants orientats a nord (baguenys) dels turons més enlairats.

Actualment els castanyers a les Gavarres i a Catalunya estan en notable regressió a causa d'uns fongs paràsits que els acaben matant (xancre i tinta).

Arribarem al riu Bugantó pel mateix punt on abans l'hem creuada per primera vegada. Ara ja només ens queden 700 metres per arribar al punt inicial i final de l'etapa.